

УДК 930(477)(045)

РОМАНЦОВА НАТАЛЯ,*кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та соціології,
Маріупольський державний університет*

М. ГРУШЕВСЬКИЙ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА. ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ

У статті розглядаються питання щодо висвітлення українськими істориками науково-організаційної діяльності М. Грушевського в Українському науковому товаристві в Києві. Аналізуються оцінки науковців щодо цього періоду в житті видатного вченого, а також поєднання роботи в УНТ з діяльністю в Науковому товаристві імені Т. Шевченка.

Ключові слова: Українське наукове товариство; науково-організаційна діяльність М. Грушевського; історіографічний аналіз; українська історіографія.

Постановка проблеми і стан її дослідження. Період діяльності М. Грушевського, пов'язаний зі створенням Українського наукового товариства в Києві (далі УНТ), активно висвітлювався в українській історіографії. Дослідники дали оцінку різним аспектам роботи видатного вченого, організатора науки та діяча видавничої справи, якою він із завзяттям займався в цьому товаристві. Сам Михайло Сергійович надавав великого значення товариству як важливому етапу в процесі формування загальноукраїнської академічної інституції. Аналіз досліджень, присвячених окресленій проблематиці, необхідний для подальшого розвитку грушевськознавства.

Українські історики відзначили історіографічні оцінки попередніх дослідників щодо науково-організаційної діяльності М. Грушевського в УНТ. Загалом історіографічний аспект діяльності видатного вченого знайшов відображення у вступі монографії сучасних істориків В. Онопрієнка, О. Реєнта та Т. Щербань [19]. І. Верба відзначив історіографічні оцінки та наукові погляди на зазначену проблему діаспорних істориків Д. Дорошенка, О. Оглоблина та сучасних дослідників Т. Щербань, С. Кіржаєва [27, с. 114, 116]. Р. Новацький та В. Тельвак зауважили, що С. Петлюра в розвідці, присвяченій УНТ, наголошував на суспільному значенні згаданого товариства [29, с. 270].

Засновник грушевськознавства Л. Винар указав, що Д. Дорошенко високо оцінював роботу М. Грушевського в УНТ, і згадував, що той не тільки зумів згуртувати людей навколо наукової роботи в Києві, але також розгорнув активну науково-видавничу діяльність [4, с. 21].

О. Удод у рецензії на монографію З. Зайцевої підкреслив, що авторка приділила увагу особливостям становлення УНТ та роботі М. Грушевського в цій інституції [23, с. 222].

З. Зайцева в статті, присвяченій ролі М. Грушевського в українському науковому русі, звернула увагу на те, що поступово спростовуються деякі стереотипи щодо УНТ. Авторка погоджується з метафорою Я. Дашкевича, що "Київ і Львів як центри української науки діяли на основі персональної унії" і заперечує "вульгаризм твердження", поширений у перших працях діаспорних істориків та роботах українських дослідників 90-х років

XX ст., що нібито М. Грушевський переніс НТШ зі Львова до Києва [14, с. 18].

О. Владига в статті про вплив М. Грушевського на археографічні плани УНТ зазначила, що цей аспект діяльності вченого в науковому товаристві розглядали І. Бутич, С. Кіржаєв, Т. Щербань та інші. Історик указала, що до нашого часу в історіографії триває дискусія щодо інституційного оформлення напрямку археографічної діяльності в цьому товаристві [6]. Але загалом визначена проблема не досліджена історіографічно.

Метою статті є аналіз стану вивчення в українській історіографії питань науково-організаційної діяльності М. Грушевського в Українському науковому товаристві.

Виклад основного матеріалу. В умовах урядових утисків з 1906 р. діяльність М. Грушевського все більше "переноситься на Велику Україну" [8, с. 235]. Скасування цензурних перешкод у Російській імперії "Тимчасовими правилами про друк" створило сприятливі умови для заснування української наукової інституції. Навесні 1907 р. у Києві за ініціативою Михайла Сергійовича було створене УНТ для організації наукової діяльності та популяризації наукових досягнень українською мовою.

М. Грушевський в одній зі своїх праць, присвячених цій проблемі, зауважив, що статут товариства був затверджений владою наприкінці 1906 року, а у квітні 1907 р. "відбулося перше загальне зібрання для введення в жите Товариства", і пояснив обрання його головою УНТ, зазначивши, що "присутні, вважаючи за потрібне задокументувати тісну зв'язь свою з науковою роботою, яка велася досі тільки львівським Товариством на всю соборну Україну, вибрали головою свого першого бюро голову львівського Товариства" [9, с. 4, 5].

Михайло Сергійович звернув увагу на подвійну мету УНТ, "вказану статутом і обставинами, в яких задумав воно розвивати свою діяльність: по-перше - організацію наукової роботи, по-друге - популяризацію серед суспільности здобутків сучасної науки". Учений показав чіткість намірів та розуміння завдань, які постали перед товариством. Він уважав, що "наукова робота має розвиватися по змозі у всіх областях науки, а передусім - в сфері українознавства, то значить, в тих областях наукової роботи, які роз'ясняють нам минулість і су-

часне жите українського народу й його території". Тому, на думку вченого, "організація наукової роботи в сих напрямках вимагає певної спеціалізації" [9, с. 6].

М. Грушевський залишався одночасно головою Наукового товариства імені Шевченка у Львові і дбав про якомога тісніший контакт обох наукових товариств - львівського та київського. Його учень І. Крип'якевич зазначив, що київське наукове товариство було засноване на зразок львівського НТШ. Треба було, щоб "учені одні одних пізнавали й працювали разом, маючи одну мету перед собою - науку всього українського народу" [17, с. 464].

Заснування УНТ мало широкий розголос в українському суспільстві. Про роль УНТ у постреволюційний період було зазначено в газеті Рада: "Київське УНТ" має велику вагу в культурному житті соборної України, а Російської - особливо. Воно згуртувало коло солідних вчених - видало 3 томи праць в Записках УНТ" [1]. Хроніка "Українського Наукового Товариства в Києві" засвідчила, що цю установу 5 років після заснування очолює М. Грушевський і "наукова діяльність Товариства проявилася в публічних, наукових і секційних та комісійних засіданнях" [25, с. 158, 158, 162].

С. Петлюра, характеризуючи практичні завдання українства, указав на активну діяльність УНТ. Він відзначав, що "за порівняно недовгий період Наукове Товариство зуміло розвинути енергійну діяльність, видавши цілий ряд цінних праць з різних питань українознавства та накресливши широкий плян дальшої наукової роботи в цьому напрямку. Не обмежуючися справами українознавства, Товариство прагне розробляти різні галузі знання, як гуманітарного, так і прикладного". Розглядаючи випуск журналу "Україна", Симон Васильович зазначив, що "склад співробітників і загальна редакція журналу на чолі з проф. М. Грушевським є гарантією як науковості "України", так і різноманітності поміщеного в ній матеріялу" [20].

Навіть опонент Михайла Сергійовича А. Царинний відзначав: "Доводилось чути, що в перші роки "свобод" за ініціативою М. С. Грушевського організовалось в Києві "Українське наукове товариство", яке задумувалось як крок до створення майбутньої української академії наук [25, с. 185].

О. Гермайзе одним із перших вітчизняних істориків наприкінці 1920-х років з наукових позицій розглянув діяльність УНТ. Учений порівняв його з науковими товариствами, які діяли в Україні протягом ХІХ - на початку ХХ ст. Дослідник відзначив, що відмінністю УНТ був його національний характер, оскільки вперше на території підросійської України це товариство "заснувавшись, обрало собі іншу дорогу, намітило іншу тактику наукової ... політики. ... тепер використовувалися громадські можливості в умовах російської "куцої" конституції, ставилося питання, що орган товариства є орган української науки без усяких двозначностей ...". Учений наголошував, що в цьому товаристві "одверто ішла мова про Україну, український народ, українську культуру". Науковець указав, що в товаристві висвітлювалися теми щодо історії українського руху та національного відродження, які не розглядалися в інших виданнях. Підсумовуючи, О. Гермайзе зробив висновок: "Так само як у Львові заходами М. С. Грушевського було створено велику будову Наукового товариства ім. Шевченка, так само і у Великій Україні заходами і виключно визначною енергією того ж таки М. С. Грушевського були покладені міцні підвалини для утворення осередку української науки, ... клялися основи для майбутнього будовання Української Академії наук" [7, с. 110, 111].

Ідеологічно заангажовані радянські історики, припилюючи роль М. Грушевського в науково-організаційній діяльності, замовчували його діяльність в УНТ. Майже єдиною працею того часу в цьому ряду була невелика за обсягом стаття А. Катренка та Т. Суслі [16].

Питаннями щодо роботи цієї наукової інституції цікавилися представники української емігрантської історіографії, тому що проблема розкривала особливості наукової та організаційної діяльності М. Грушевського. Д. Дорошенко, характеризуючи діяльність УНТ, зауважив, що "треба віддати честь Грушевському: з властивою собі енергією він зразу пустив машину в рух, об'єднав біля Товариства десятки членів, старших і молодших наукових діячів, серед них кілька визначних російських членів, які своєю участю не тільки піднесли авторитет нового товариства, але й містили в його виданнях свої праці українською мовою. Такі були: професори Володимир Перетц, Ол. Шахматов, Федір Корш - усі члени Російської академії наук" [10, с. 129]. Д. Дорошенко зазначав, що за таких умов "українська історіографія на наддніпрянській Україні здобуває більш нормальні умови для свого розвитку" [12, с. 206].

Д. Дорошенко та О. Оглоблин у своїй статті в Енциклопедії українознавства зазначали, що коли М. Грушевський після 1905 р. переніс "осередок своєї наукової діяльності до Києва, українська історична праця концентрується тут переважно навколо Укр. Наук. Тов. ... та його видань ("Записки УНТ", "Україна", "Науковий Збірник" тощо) [11, с. 403].

Н. Полонська-Василенко наголошувала, що в зазначений час М. Грушевський "зайняв перше місце серед українських наукових та політичних діячів" [21, с. 429]. З іншого боку, дослідниця висловила певною мірою суперечливі погляди щодо визначення дати утворення УНТ. На одній сторінці вона зазначила, що це товариство, яке очолив Михайло Сергійович, було засноване в Києві в 1907 р. [21, с. 429], а вже на іншій сторінці помилково вказала, що воно було створене в 1908 р.

На думку Н. Полонської-Василенко, УНТ "не встигло широко розгорнути працю, бо війна 1914 року знищила всі українські установи" [21, с. 501]. О. Оглоблин теж зазначив, що події Першої світової війни зруйнували "широкі плани науково-видавничої діяльності М. Грушевського, що ... стає на чолі київського Українського Наукового Товариства" [18, с. 8].

Характеризуючи Михайла Грушевського як історика України, Л. Винар відзначив його науково-організаційну діяльність в УНТ та НТШ, місце вченого "в організації історичних досліджень", його прагнення "до консолідації наукових сил Галичини і придніпрянської України". Основоположник грушевськознавства констатував, що створення УНТ дало можливість "координувати наукову працю істориків й інших дослідників в Україні". На думку діаспорного вченого, "історична школа Грушевського тепер діяла у Львові і в Києві, а це відіграло переломну роль у розбудові організаційної структури української історичної науки в НТШ, УНТ, а згодом в Українській Академії наук" [3, с. 15]. В іншій праці Л. Винар відзначив, що "в Києві засновується під проводом Грушевського УНТ з завданнями, подібними до НТШ у Львові" [5, с. 83].

Сучасна українська історіографія продовжує вивчення питань науково-організаційної діяльності М. Грушевського щодо формування УНТ, спираючись на ґрунтовну джерельну базу. Значний науковий інтерес становлять дослідження одного з провідних сучасних грушевськознавців І. Верби. Визначаючи причину засну-

вання цього товариства, він указав, що Михайло Сергійович на початку ХХ ст. прагнув реалізувати модель Української академії наук. Історик відзначив, що "постійна боротьба в НТШ ставила перед вченим питання про перенесення наукової роботи до Києва, де купчилися значні творчі сили" [28, с. 112].

Висвітлюючи проблему заснування УНТ, І. Верба констатував, що "Михайло Сергійович брав активну участь у вирішенні організаційних справ Товариства, ділився своїм досвідом в НТШ", засвідчив, що після завершення підготовчої роботи відбулося перше засідання Товариства, де М. Грушевського обрали його головою. Історик відзначив, що "вибори не пройшли гладко (проти була група на чолі з І. Лучицьким), проте результати виборів були на користь М. Грушевського завдяки підтримці галичан під керівництвом киянина М. Лисенка [Там само, с. 113]. На думку дослідника, обрання М. Грушевського головою УНТ відбулося 30 квітня 1907 р. І. Верба також зазначив, що 12 січня 1908 р. учений був обраний редактором періодичного органу товариства "Записок УНТ", залишаючись на цій посаді впродовж 1908-1914 рр. [2, с. 233]. Відзначаючи багатогранну діяльність М. Грушевського в цьому товаристві, історик зауважив, що, "керуючи роботою УНТ і координуючи працю співробітників секцій і комісій, професор і сам багато працював як дослідник і редактор "Записок УНТ" [28, с. 115].

І. Верба розглянув також питання щодо діяльності Археографічної комісії в УНТ, оскільки М. Грушевський мріяв широко поставити там указаний напрямок. Дослідник зробив висновок, що "куца архівна база не дає чіткої відповіді на це питання" [Там само, с. 116]. Загалом учений відзначив велику роботу, яку здійснило УНТ під керівництвом М. Грушевського: "Вирішувалися актуальні питання української науки і, зокрема, історичної, формувалися національні кадри вчених. Видавнича діяльність Товариства сприяла якісно новому етапу в розвитку наукових знань в Україні". На думку історика, це був також важливий етап "у реалізації моделі Української академії наук" [Там само, с. 117].

Р. Новацький та В. Тельвак розглядали питання щодо діяльності М. Грушевського в УНТ у контексті його зусиль, спрямованих на єднання України. У своїй праці автори відзначили, що вчений надавав великого значення "науково-організаційній діяльності на Наддніпрянщині, справедливо розуміючи важливість української науки для розвитку національної свідомості". На думку дослідників, саме з цією метою Михайло Сергійович спільно з українськими інтелектуалами ініціював створення УНТ, яке було засноване за зразком НТШ. За словами істориків, "рішення про організацію Товариства співпало з інтенсивними суспільно-політичними процесами, що протікали в Україні" [30, с. 264, 265].

Р. Новацьки та В. Тельвак зазначили, що на першому ж засіданні УНТ "було вирішено підтримувати тісний зв'язок з НТШ, тим самим консолідувати українське наукове життя Наддніпрянської та Наддністрянської України. Другим важливим завданням проголошувалася активна популяризація української культури серед народу". Відзначено що М. Грушевський провів ряд засідань, присвячених пам'яті В. Антоновича, М. Костомарова, П. Житецького [Там само, с. 267]. Автори вказали також на те, під головуванням М. Грушевського в УНТ активно діяла найбільш чисельна в товаристві історична секція, що Михайло Сергійович був чи не найбільш активним дописувачем у виданнях товариства [Там само, с. 269, 270]. Важливим є висновок дослідників

про те, що "засноване М. Грушевським УНТ в Києві стало не тільки науковим, але й громадським центром, який проповідував українську ідею серед інтелігенції" [Там само, с. 271].

Т. Щербань у спеціальній праці, присвяченій проблемі розвитку історичних досліджень в УНТ, дала характеристику Товариства як одного з перших поряд із НТШ у Львові вільних асоціацій українських учених. На думку дослідниці, у перші роки діяльності історична секція УНТ, очолювана М. Грушевським, була найчисельнішою й посідала центральне місце в товаристві. Науковець зазначила, що "коло питань, якими займалася історична секція УНТ, було досить широким. На основі використання великої кількості архівних матеріалів учені висвітлювали важливі події в історії України й аналізували їх вплив на її дальший розвиток" [29, с. 23]. За словами дослідниці, "уже в дореволюційний період історична секція УНТ стала школою для багатьох українських учених [Там само, с. 30].

Значний історіографічний інтерес для висвітлення зазначеної теми дослідження становить стаття О. Нагірняка. Автор проаналізував роль М. Грушевського у створенні УНТ, висловив високу оцінку науково-організаційної діяльності видатного вченого. За словами дослідника, той "був найвидатнішим учасником організації двох українських протоакадемії - Наукового товариства ім. Шевченка у Львові та Українського наукового товариства в Києві, практична діяльність яких протягом всього часу символізувала соборність та неподільність єдиної української національної науки [18, с. 104]. На думку науковця, завдяки М. Грушевському УНТ частково виконувало "структурно-організаційні і науково-практичні функції академії". Історик уважав, що впродовж 1907-1914 рр. М. Грушевський був "символом всеукраїнського єднання і справжнім провідником українства" [Там само, с. 105]. Дослідник також зазначив, що на другому засіданні 25 травня 1907 р., Михайло Сергійович виступив із рефератом про наукову організацію УНТ й поставив подвійну мету: "по-перше - організацію наукової роботи, по-друге - популяризацію серед суспільности здобутків сучасної науки" [Там само, с. 107].

З. Зайцева, характеризуючи роль М. Грушевського у створенні УНТ, наголошує, що "навіть чи комусь іншому з-поміж тогочасних українських інтелектуалів Києва вдалося б налагодити функціонування національної наукової інституції й утримувати її діяльність у науково-організаційних параметрах, у відповідних національних цілях". Дослідниця звернула увагу також на роботу Михайла Сергійовича в УНТ після його переїзду зі Львова до Києва. Вона відзначила, що вчений у 1913 р. "інтенсифікував науково-організаційну роботу в Києві". Починаючи із жовтня, щомісяця проводилися загальні збори товариства для приймання нових членів, вирішення питання щодо придбання постійного приміщення для товариства, розширення його видавничої діяльності, урегулювання фінансових справ його функціонування. Учена відзначила, що "вступ до УНТ відомих учених свідчив про визнання його європейською академічною корпорацією та високий рейтинг М. Грушевського у російських та західноєвропейських наукових сферах" [14, с. 18].

Дослідниця також звернула увагу на те, що науково-організаційна діяльність Михайла Сергійовича в УНТ визначила концептуально його академічну ідею. Вона відзначила, що в березні 1917 р. "з його ініціативи загальні збори УНТ сформували комісію з розробки проекту утворення на базі товариства Української академії наук" [14, с. 18].

О. Владига виявила інтерес до питання про Археологічну комісію УНТ. Вона відзначила, що в наукових планах товариства поважне місце посідала археологічна діяльність, ініційована Михайлом Сергійовичем. Проаналізувавши історіографічну дискусію та наявні відомості з цього питання, авторка зробила висновок про те, що археологічна діяльність М. Грушевського в УНТ була продовженням започаткованої ним роботи в НТШ. За словами О. Владиги, "ініціюючи розгортання археологічних студій в УНТ, учений намагався надати цій установі повноцінного академічного характеру" [6].

Ряд українських істориків висловив узагальнювальні оцінки щодо ролі М. Грушевського в діяльності УНТ. П. Сохань указав на активізацію його наукової роботи після революційних подій у Російській імперії в 1905 році. За словами дослідника, "зняття заборони на українське слово та громадську діяльність дозволили йому ширити національну роботу і в Україні підросійській" [23, с. 22]. В. Чижко вважав, що перша Російська демократична революція надала можливість М. Грушевському "заснувати УНТ в Києві та, незважаючи на труднощі, почати видавати "Записки УНТ" і журнал "Україна" [27, с. 28]. На думку Т. Ємець, М. Грушевський мав великий досвід організаційної діяльності, багато зусиль доклав до створення УНТ, яке мало на меті сприяти розвитку наук українською мовою [13, с. 326].

Висновки

Аналіз досліджень українських учених щодо діяльності М. Грушевського зі створення та функціонування УНТ виявив достатнє коло літератури з цих питань і надав можливість з'ясувати історіографічний інтерес до цього аспекту наукової праці вченого. Уже сучасники Михайла Сергійовича відзначили його важливу роль у становленні УНТ. Значний науковий інтерес до цього виявляли науковці діаспори: Л. Винар, Д. Дорошенко, О. Оглоблин, Н. Полонська-Василенко. Вони дали високу оцінку діяльності М. Грушевського в УНТ, визначили важливі теоретичні засади для дослідження цього питання.

У роботах сучасних українських учених І. Верби, О. Владиги, З. Зайцевої, О. Нагірняка, О. Онопрієнка, О. Реєнта, П. Соханя, В. Тельвака, Т. Щербань та інших на великій джерельній базі досліджується питання ролі М. Грушевського в становленні УНТ, яке видатний історик намагався перетворити на Українську академію наук. Студії дослідників свідчать, що тут став йому в пригоді той досвід, який Михайло Сергійович отримав у Львові під час головування в НТШ. Дослідники простежили зв'язок структурної побудови перших українських наукових інституцій галицького та київського періодів.

Таким чином, вітчизняні історики стверджують, що одночасна діяльність М. Грушевського у львівському та київському товариствах дозволила об'єднати наукові сили Наддніпрянської та Галицької України. Науково-організаційна праця видатного вченого в УНТ була багатогранною, і це питання потребує подальшого ретельного вивчення та більш широкого історіографічного аналізу, оскільки залишаються нез'ясовані дискусійні питання.

ЛІТЕРАТУРА

1. В. Д. Записки Укр. Наук. Тов. в Києві. Кн. III // Рада. - 1909. - № 73. - 15 квітня.
2. Верба І. Грушевський Михайло Сергійович / І. Верба // Енциклопедія історії України / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.]. - Т. 2. - К. : Наук. думка, 2004. - С. 232-235.

3. Винар Л. Михайло Грушевський - історик України / Л. Винар // Михайло Грушевський. Збірник наукових праць і матеріалів Міжнародної ювілейної конференції, присвяченої 125-й річниці від дня народження Михайла Грушевського. - Львів : НТШ, 1994. - С. 13-32.

4. Винар Л. Дмитро Іванович Дорошенко: життя і діяльність / Л. Винар // Український історик. - 2001. - № 1-4. - С. 8-67.

5. Винар Л. Найвидатніший історик України Михайло Грушевський (1866 - 1934). У 50-ліття смерті / Л. Винар. - [Мюнхен] : Сучасність, 1985. - 120 с.

6. Владига О. Михайло Грушевський та археологічні плани Українського Наукового Товариства [Електронний ресурс] / О. Владига. - Режим доступу : file:///C:/Users/1/Desktop/статті-%20до%20друку/УНТ/znpkhnpu_ist_2012_46_28.pdf.

7. Гермайзе О. Праця Київського Наукового Товариства на тлі наукового життя Наддніпрянської України / О. Гермайзе // Київська старовина. - 1992. - № 6. - С. 106-111.

8. Грушевський М. Автобіографія. - 1926 / М. Грушевський // Великий українець: Матеріали з життя та діяльності М. Грушевського / [упоряд. підгот. текстів та фотоматеріалів, комент., приміт. А. П. Демиденка] ; [вступ. слово Л. М. Кравчука ; післямова Ф. П. Шевченка]. - К. : Веселка, 1992. - С. 220-239.

9. Грушевський М. Українське наукове товариство в Києві і його наукове видавництво / М. Грушевський // Записки УНТ. - 1908. - Кн. 1. - С. 4-5.

10. Дорошенко Д. Мої спомини про давнє минуле (1901-1914) / Д. Дорошенко. - К. : Темпора, 2007. - 272 с.

11. Дорошенко Д. Джерела й історіографія / Д. Дорошенко, О. Оглоблин // Енциклопедія українознавства. Загальна частина. - К., 1995. - С. 396-405.

12. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Державна школа: історія, політологія, право / Д. Дорошенко. - К. : Інституту археології, 1996. - 257 с.

13. Ємець Т. Методологічні розбіжності засад розбудови української науки у М. Грушевського та В. Вернадського / Т. Ємець // Михайло Грушевський - науковець і політик у контексті сучасності. Збірник наукових праць. - К. : Українська Видавнича Спілка, 2002. - С. 326-335.

14. Зайцева З. Михайло Грушевський в українському науковому русі до Першої світової війни / З. Зайцева // Вісник Київського національного університету. - 2007. - Вип. 91. - С. 16-19.

15. Записки Укр. Наук. Тов. в Києві. Кн. III // Рада. - 1909. - № 73. - 15 квітня.

16. Катренко А. Українське Наук. т-во у Києві: [М. Грушевський - фундатор і голова УНТ] / А. Катренко, Т. Суслло // Український історичний журнал. - 1967. - № 5. - С. 130-133.

17. Крип'якевич І. Михайло Грушевський. Життя й діяльність / І. Крип'якевич // Великий українець: Матеріали з життя та діяльності М. Грушевського / [упоряд. підгот. текстів та фотоматеріалів, комент., приміт. А. П. Демиденка] ; [Вступ. слово Л. М. Кравчука ; післямова Ф. П. Шевченка]. - К. : Веселка, 1992. - С. 448-483.

18. Нагірняк О. Роль Михайла Грушевського у створенні Українського Наукового Товариства / О. Нагірняк // Михайло Грушевський - науковець і політик у контексті сучасності. Збірник наукових праць. - К. : Українська Видавнича Спілка, 2002. - С. 104-110.

19. Оглоблин О. Михайло Сергієвич Грушевський (1866-1934) / О. Оглоблин // Український історик. - 1966. - № 1-2. - С. 6-14.

20. Онопрієнко В. Українське наук. т-во 1907-1927 рр. / В. Онопрієнко, О. Реєнт, Т. Щербань. - К. : Ін-т історії АН України, 1998. - 243 с.

21. Петлюра С. До практичних завдань українства [Елек-

тронний ресурс] / С. Петлюра. - Режим доступу : <http://svitiaz.tripod.com/8/11.html>.

22. Полонська-Василенко Н. Історія України / Н. Полонська-Василенко. - Т. 2. - К. : Либідь, 1992. - 608 с.

23. Сохань П. Творча спадщина М. С. Грушевського і сучасність / П. Сохань // Грушевський М. С. Твори: У 50 т. / [редкол.: П. Сохань, Я. Дашкевич, І. Гирич та ін.; голов. ред. П. Сохань]. - Львів : Світ, 2002. - С. 14-46.

24. Удод О. [Рец. на:] З. І. Зайцева Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX - початок XX ст.). - К. : КНЕУ, 2006. - 368 с. / О. Удод // Український історичний журнал. - 2006. - № 6. - С. 221-223.

25. Хроніка "Українського Наукового Товариства в Києві" // Записки УНТ в Києві. - Кн. X. - К., 1912. - С. 158-162.

26. Царинный А. Украинское движение / А. Царинный // Украинский туман должен рассеяться, и русское солнце взойдет. Украинофильство в России. Идеология национального раскола. - М., 1998. - С. 135-252.

27. Чишко В. Видатний історик України / В. Чишко // Київська старовина. - 1992. - № 1. - С. 27-29.

28. Шаповал Ю. Михайло Грушевський / Ю. Шаповал, І. Верба. - К. : Альтернативи, 2005. - 352 с.

29. Щербань Т. Історичні дослідження в Українському Науковому Товаристві (1907-1921 рр.) / Т. Щербань // Український історичний журнал. - 1993. - № 1. - С. 23-33.

30. Nowacki R. Михайло Грушевський на тлі доби. - Перша частина / R. Nowacki, W. Telwak. - Дрогобич - Opole, 2008. - 378 с.

Романцова Наталья,

кандидат исторических наук, доцент кафедры философии и социологии, Мариупольский государственный университет

М. ГРУШЕВСКИЙ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УКРАИНСКОГО НАУЧНОГО ОБЩЕСТВА. ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМЫ

В статье рассматриваются вопросы освещения украинскими историками научно-организационной деятельности М. Грушевского в Украинском научном обществе в Киеве. Анализируются оценки исследователей относительно этого периода в жизни выдающегося ученого, а также сочетания работы в УНТ с деятельностью в Научном обществе имени Т. Шевченка.

Ключевые слова: Украинское научное общество; научно-организационная деятельность М. Грушевского; историографический анализ; украинская историография.

Romantsova Natalia,

Ph.D. in History, Associate Professor of Philosophy and Sociology Department, Mariupol State University

M. GRUSHEVSKYI AND ACTIVITIES OF THE UKRAINIAN SCIENTIFIC COMMUNITY. HISTORIOGRAPHICAL ASPECT OF THE PROBLEM

The article is concerned with particular issues of the highlight of M. Grushevsky's scientific and organizational activities in the Ukrainian Scientific Community in Kyiv made by Ukrainian historians. The author analyzes particular issues of evaluations presented by scientists of the second Kiev period in the life of the outstanding scientist and unites M. Grushevsky's work at the Ukrainian Scientific Community with his work at Shevchenko Scientific Community.

Cancellation of censorial obstacles in the Russian Empire by "Temporary publishing rules" created favorable conditions for the existence of the Ukrainian scientific institution. In spring 1907 at Mykhailo Grushevskyi's initiative, the Ukrainian Scientific Community was created in Kyiv for the purpose of adjusting scientific activity and disseminating scientific achievements in Ukrainian. The scientist attached great significance to this community as an important stage in the process of forming an all-Ukrainian academic institution.

Analysis of Ukrainian scientists' achievements in terms of M. Grushevskyi's activities in creation and functioning of the Ukrainian Scientific Community made it possible to understand the historiographical interest in this aspect of the scientist's scientific work. All M. Grushevskyi's contemporaries, such as S. Petliura and O. Germaize emphasized his important role in formation of the Community. Depreciating the importance of M. Grushevskyi's scientific and organizational activities, ideologically committed Soviet historians kept silent about his activities in the Community. An appreciable scientific interest therein was taken by such scientists of the diaspora as L. Vinar, D. Doroshenko, O. Ogloblyn and N. Polonska-Vasylenko. They paid their highest compliments to M. Grushevskyi's activities in the Community and emphasized important theoretical bases for the research of this problem.

In the works by modern Ukrainian scientists, such as I. Verba, O. Vladyha, Z. Zaitseva, O. Nahimiak, O. Onoprienko, O. Reient, P. Sokhan, V. Telvak, T. Scherbak and others, M. Grushevskyi's role in formation of the Community is researched on the basis of a big amount of sources. The researchers traced the structural connection of the early Ukrainian scientific institutions of Galician and Kyiv periods. Domestic historians ascertain that M. Grushevskyi's simultaneous activities in Lviv and Kyiv communities made it possible to unite the scientific efforts of Upper Dnieper and Galician Ukraine.

Key words: Ukrainian Scientific Community; second Kiev period; historiographical analysis; Ukrainian historiography.

REFERENCES

1. Rada (1909). V.D. Zapysky Ukr. Nauk. Tov. v Kyivi. Kn.III №73. April, 15 (ukr).
2. Verba, I. (2004). Hrushevskyi Mykhailo Serhiiiovych. *Entsyklopediia istorii Ukrainy* Vol. 2. *Naukova dumka*. Kyiv, 232-235 pp. (ukr).

3. Vynar, L. (1994) Mykhailo Hrushevskiy - istoryk Ukrainy In: Mykhailo Hrushevskiy Zbirnyk naukovykh prats i materialiv Mizhnarodnoi yuvileinoi konferentsii, prysviachenoї 125-y richnytsi vid dnia narodzhennia Mykhaila Hrushevskoho. «NTSh», Lviv, 13-32 pp. (ukr).
4. Vynar, L. (2001), Dmytro Ivanovych Doroshenko: zhyttia i diialnist. *Ukrainskyi istoryk*. № 1-4, 8-67 pp. (ukr).
5. Vynar, L. (1985). Naivdatnishi istoryk Ukrainy Mykhailo Hrushevskiy (1866-1934). U 50-littia smerty. *Suchasnist*, Munich, p. 120 (ukr).
6. Vladyha, O. (2012). Mykhailo Hrushevskiy ta arkhoehrafichni plany Ukrainського Naukovoho Tovarystva. Available at: file:///C:/Users/1/Desktop/статті%20до%20друку/УНТ/znpkhnpu_ist_2012_46_28.pdf
7. Hermaize, O. (1992). Pratsia Kyivskoho Naukovoho Tovarystva na tli naukovoho zhyttia Naddnpirianskoi Ukrainy, *Kyivska starovyna*. №6, 106-111 pp. (ukr).
8. Hrushevskiy, M. (1992). Avtobiohrafii. - 1926, In: Velykyi ukrainets: Materialy z zhyttia ta diialnosti M.Hrushevskoho. *Veselka*, Kyiv, 220-239 pp. (ukr).
9. Hrushevskiy, M. (1908). Ukrainske naukove tovarystvo v Kyievi i yoho naukove vydavnytstvo. *Zapysky UNT*. Kn.1, 4-5 pp. (ukr).
10. Doroshenko, D. (2007). Moi spomyny pro davnie mynule (1901-1914). *Tempora*, Kyiv, p. 272 (ukr).
11. Doroshenko, D. and Ohloblyn, O. (1995). Dzherela y istoriohrafii. In: Entsyklopediia ukrainoznavstva. Zahalna chastyna. *W.p.*, Kyiv, 396-405 pp. (ukr).
12. Doroshenko, D. (1996). Ohliad ukrainkoi istoriohrafii. Derzhavna shkola: istoriia, politolohiia, pravo. *Institute of Archeography*, p. 257 (ukr).
13. Yemets, T. (2002). Metodolohichni rozbizhnosti zasad rozbudovy ukrainkoi nauky u M.Hrushevskoho ta V.Vernadskoho. In: Mykhailo Hrushevskiy - naukovets i polityk u konteksti suchasnosti. Zbirnyk naukovykh prats. *Ukrainska Vydavnycha Spilka*, Kyiv, 326-335 pp. (ukr).
14. Zaitseva, Z. (2007). Mykhailo Hrushevskiy v ukrainkomu naukovomu rusi do Pershoi svitovoi viiny. *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu*. Issue 91. 16-19 pp. (ukr).
15. Rada (1910). *Zapysky Ukr. Nauk. Tov. v Kyivi*. Kn.III №74 (ukr).
16. Katrenko, A. and Suslo, T. (1967). Ukrainske Nauk. t-vo u Kyievi. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 5, 130-133 (ukr).
17. Krypiakivych, I. (1992). Mykhailo Hrushevskiy. Zhyttia y diialnist In: Velykyi ukrainets: Materialy z zhyttia ta diialnosti M.Hrushevskoho *Veselka*, Kyiv, 448-483 pp. (ukr).
18. Nahirniak, O. (2002). Rol Mykhaila Hrushevskoho u stvorenni Ukrainkoho Naukovoho Tovarystva In: Mykhailo Hrushevskiy - naukovets i polityk u konteksti suchasnosti. Zbirnyk naukovykh prats. *Ukrainska Vydavnycha Spilka*, Kyiv, 104-110 pp. (ukr).
19. Ohloblyn, O. (1966). Mykhailo Serhiievych Hrushevskiy (1866 - 1934). *Ukrainskyi istoryk*. № 1 - 2, 6-14 pp. (ukr).
20. Onopriienko, V. and Reient, O. And Shcherban, T. (1998). Ukrainske nauk. t-vo 1907 - 1927 rr. *Institute of History of the NAS of Ukraine*, pp. 243 (ukr).
21. Petliura, S. Do praktychnykh zavdan ukrainstva, available at: <http://svitiaz.tripod.com/8/11.html>
22. Polonska-Vasylenko, N. (1992). Istoriiia Ukrainy, Vol.2. *Lybid*, Kyiv, p. 608 (ukr).
23. Sokhan, P. (2002). Tvorchba spadshchyna M.S. Hrushevskoho i suchasnist In: Hrushevskiy M. S. Tvory. Svit, Lviv, 14-46 pp. (ukr).
24. Udod, O. (2006). Z. I. Zaitseva Ukrainkryi naukovy rukh: instytutsionalni aspekty rozvytku (kinets KhKh - pochatok KhKh st.). KNEU, 2006. 368 s. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. №6, 221-223 pp. (ukr).
25. *Zapysky UNT v Kyivi* (1912). Khronika «Ukrainskoho Naukovoho Tovarystva v Kyivi» Book 10. 158-162 pp. (ukr).
26. Tsarinnyy, A. (1998). Ukrainkoe dvizhenie In: *Ukrainskiy tuman dolzhen rasseyatsya, i russkoe sontse vzoydet. Ukrainofilstvo v Rossii. Ideologiya natsionalnogo raskola*. Moscow, 135-252 pp. (ukr).
27. Chyshko, V. (1992). Vydatnyi istoryk Ukrainy. *Kyivska starovyna*. №1. 27-29 pp. (ukr).
28. Shapoval, Yu. and Verba, I. (2005). Mykhailo Hrushevskiy. *Alternatyvy*, Kyiv, p.352 (ukr).
29. Shcherban, T. (1993). Istorychni doslidzhennia v Ukrainkomu Naukovomu Tovarystvi (1907-1921), *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. №1, 23-33 pp. (ukr).
30. Nowaski, R. and Telwak, W. (2008). Mykhailo Hrushevskiy na tli doby. Part. 1. *Opole*, Drohobych, p. 378 (ukr).

© Романцова Наталя

Надійшла до редакції 17.11.2017